

(<http://www.jak.dk>)

JAK DANMARK
(<http://www.jak.dk>)

for et samfund med et retfærdigt økonomisk system.

20. april 2017
Af
(<http://www.jak.dk/author/gaesteskribent/>)Ole Færgeman, medlem af bestyrelsen for Frie Bønder Levende Land
(<http://www.jak.dk/om-ejerskab-af-landbrugsjord/>)

Om ejerskab af landbrugsjord

Siden århundredeskiftet har ejerskab af den danske landbrugsjord undergået væsentlige ændringer, som er sket stort set uden at være genstand for offentlighedens eller mediernes interesse eller alvorlige politiske diskussioner. De vigtigste ændringer er koncentration af ejerskab til jord og deregulering af ejerskabsforhold, således at landbrugsjord, også den danske, er blevet en handelsvare på internationale markeder.

Antallet af landbrugsbedrifter i Danmark er faldet fra ca. 200.000 midt i det 20. århundrede til ca. 35.000, og centrale aktører ønsker, at denne "strukturudvikling" resulterer i kun 1.000 store industrilandbrug, det vil sige omtrent samme antal store landbrug som i det 18. århundrede. Dengang tilhørte de fleste fæstegårde kun 700 store godser. Magten over landbrugsjorden er således på vej til at blive ligeså koncentreret som i perioden før Danmark i det 19. og 20. århundrede gradvist blev mere demokratisk.

"Strukturudvikling" er den pseudotekniske betegnelse for koncentration af ejerskab af landbrugsjord, og der er mindst 2 forklaringer på landbrugets strukturudvikling.

Den første er "landbrugets trædemølle," et begreb formuleret i 1958 af Willard Cochrane, som var amerikansk landbrugsøkonom. En omgang i trædemøllen, som oprindeligt formuleret, indledes med, at nogle få landmænd får større udbytter, fordi de hurtigt tager en ny teknik i anvendelse, f.eks. en bedre traktor. De kan derfor bringe flere produkter på markedet, og priserne falder derefter hurtigt på grund af landbrugsprodukters lave priselastisitet. Nogle af de langsomme landmænd, som ikke har investeret i ny teknik, går derfor konkurs, deres jorde opkøbes af deres hurtigere kolleger, og der kommer færre produkter på markedet. Priserne stiger på ny, og hurtige landmænd får råd til endnu en omgang i trædemøllen, stærkt hjulpet af skattereglerne for fradrag af udgifter til anskaffelse af maskiner.

Hertil kommer dog en anden forklaring, nemlig den politiske. Den koncentration af ejerskab af landbrugsjord, som til dels skyldes den teknologiske trædemølle, omsættes i talrige forskellige former for politisk indflydelse og magt. De store landmænd får bedre muligheder for at påvirke lovgivningen. Hertil kommer de mekanismer, som ligger til grund for øget økonomisk ulighed: vi tjener flere penge ved at have penge end ved at arbejde, fordi forrentning af kapital er en eksponentiel funktion.

Ligesom i flere andre lande har man i Danmark gradvist liberaliseret de love, som regulerer handel med landbrugsjord. Hverken bopæl eller uddannelse indgår nu i ufravigelige krav til ejerskab af landbrugsjord, og der er ikke længere loft over, hvor megen jord en enkeltperson eller selskab kan eje. Såvel udenlandske som danske aktieselskaber eller kapitalfonde kan endvidere købe landbrugsjord i Danmark, og med de sidste ændringer af den danske landbrugslov i 2015 bortfaldt kravet om, at en uddannet landmand skulle have bestemmende indflydelse på en gård, som eksempelvis ejes af en udenlandsk kapitalfond. På grund af relativt høje jordpriser har udlændinges opkøb af landbrugsjord i Danmark tidligere antagelig været relativt beskedent, men jordpriserne er nu faldet, og udenlandske investorers interesse for køb af dansk landbrugsjord er stigende.

Der hersker imidlertid en besynderlig usikkerhed om omfanget af udenlandsk opkøb af dansk landbrugsjord. I modsætning til mange andre stater har den danske stat, takket være omfattende offentlige registre, særdeles gode muligheder for at følge med i omfanget af udenlandske opkøb. Ikke desto mindre har statens Landbrugs- og Fiskeristyrelsen (tidligere NaturErhvervstyrelsen) netop ikke et sådant overblik, idet styrelsen hverken registrerer udenlandske enkeltpersoners eller selskabers direkte eller indirekte (via stråmænd) opkøb af dansk landbrugsjord. Den danske stat har således ikke sat sig i stand til at følge med i, hvad der foregår. Det bemærkes, at udenlandsk landbrugsindustri og udenlandske finansinstitutioners opkøb af dansk landbrugsjord sker med støtte fra politiske partier, som bryster sig af at værne om det danske.

Det er muligt, at den danske stat har bedre overblik over det modsatte fænomen. Den støtter i det mindste danske landbrugsindustriens opkøb eller forpagtning af landbrugsjord i udlandet, bl.a. i det østlige Europa. Industrilandbruget og den danske fødevarerindustri modtager således

Bliv medlem og vær med

Bliv en del af JAK Danmark.

Bliv medlem (<http://www.jak.dk>)

Deltag aktivt i vores arbejde.

Vær med (<http://www.jak.dk>)

Følg JAK Danmark

Like

Følg @JAKDANMARK
(<https://twitter.com/JAKDANMARK>)

Få vores nyhedsmail

Få nyt om JAK Danmarks arbejde og aktiviteter

Email Address*

Fornavn*

Efternavn*

* = Obligatorisk felt

Tilmeld nyhedsmail

Find det, du leder efter

Søg JAK Danmark

Søg

støtte fra den danske stat, fra EU og fra Verdensbanken til ekspansion i udlandet. Det sker eksempelvis i form af garantier fra Statens Eksportkreditfond, og Verdensbankens International Finance Corporation har ydet lån til Arlas ekspansion i Sydamerika.

Danske investeringer i form af køb eller leje af landbrugsjord i udlandet er temmelig omfattende og indtil videre dermed formentlig langt større end udlændinges opkøb af landbrugsjord i Danmark. De falder endvidere utvetydigt ind under begrebet "land grabbing", som i første omgang blev møntet på udlændinges opkøb / forpagtning af store landbrugsarealer i udviklingslandene.

Alle former for koncentration af ejerskab af landbrugsjord, herunder den koncentration som følger af "land grabbing", undergraver vores

muligheder for demokratisk kontrol med produktion af mad, det vil sige det den internationale bondebevægelse, La Via Campesina, kalder "food sovereignty" eller "madsuverænitet: desto færre mennesker, som ejer landbrugsjord, desto mindre kontrol har befolkningen med, hvad og hvorledes landbruget producerer mad.

Men "land grabbing" illustrerer også det fænomen, som på engelsk kaldes "commodification", dvs. at gøre noget til en handelsvare. Ligesom landbrugets råvarer og andre fysiske ressourcer, er landbrugsjord blevet en international handelsvare, takket være den deregulering af markeder, som også har gjort det lettere at spekulere, såvel i landbrugets råvarer som i landbrugsjord. Spekulation er den vigtigste årsag til den ustabilitet i priser på råvarer og jord, som skaber hungersnød og truer tilværelsen for landmænd.

Landbrugsjorden og landbrugsgælden

Den samlede danske landbrugsgæld er på næsten 380 milliarder kroner, et stort problem for hele det danske samfund, især når renten igen stiger. Andre europæiske lande har ikke dette problem. Det er et dansk problem, skabt af uforsigtige landmænd, pengeinstitutters og brancheforeningens uansvarlige rådgivning, og mange års landbrugs- og skattepolitik, som bl.a. har medført vældige stigninger og fald

i prisen på jord. Jordprisstigningerne frem til 2008 blev omsat til kapitalflugt fra landbruget, når et landbrug blev solgt til søn eller datter, eller handlet på anden måde. Næsten halvdelen af landbrugsgælden skyldes iflg. Natur- og Landbrugskommissionen denne "nettolåneoptagelse i forbindelse med ejerskifte".

Med en ændring af landbrugsloven i 2015 søgte man at nedbringe gælden ved at lette adgangen til penge fra danske eller udenlandske aktieselskaber, erhvervsdrivende fonde, kapitalfonde, mm. ved at fjerne det som Natur- og Landbrugskommissionen havde kaldt "landbrugslovens barrierer for selskabsdannelse".

For det første skulle små landmænd ikke længere have "fortrinsstilling" til naboens jord, hvis naboen gerne ville sælge den. Denne fortrinsstilling blev med rette kaldt den lille landmands sidste bastion, men den lille landmands interesse i at få lidt mere jord, der grænser op til hans egen jord, måtte ikke stå i vejen for det store aktieselskabs interesse i at købe jord hvor som helst det kunne.

For det andet skulle landmanden i et evt. aktieselskab ikke længere have bestemmende indflydelse. Antagelsen var, at en investor ville se sig om efter noget andet at sætte sine penge i, hvis ikke han kunne bestemme, hvorledes landbrugsbedriften skulle drives.

Af mange grunde har lovændringen ikke nedbragt landbrugsgælden. Som sagt har tab af kapital fra landbruget i forbindelse med ejerskifte været den vigtigste enkeltårsag til den store landbrugsgæld, og lovændringen opmuntrede netop til spekulation i stigning og fald i priser på jord, fordi investorers interesse i landbrug først og fremmest er udsigten til at realisere kapitalgevinster. Landbrugsbedriften i sig selv medfører erfaringsmæssigt sjældent noget større overskud.

Ledelsen af en udenlandsk kapitalfond eller et dansk aktieselskab, f.eks. en pensionskasse, kan være nok så socialt ansvarlig, men dens primære ansvar er at skabe overskud til selskabets ejere, og den vil sælge gården, hvis jordpriserne stiger så meget, at aktionærerne kan få et større udbytte. Spekulation i jordhandel og risiko for endnu større landbrugsgæld blev derfor ikke forhindret ved lovændringerne.

Indtil videre kan imidlertid konstateres, at den danske stat ikke har gjort noget væsentligt for at nedbringe landbrugsgælden, som undergraver suveræniteten over produktion af mad.

Landbrugsjord er genstand for spekulation i jordpriserne op- og nedture, men landbrugsjord burde i stedet betragtes som den begrænsede ressource, jord vitterligt er. Ifølge det synspunkt har landmanden ret til det fulde udbytte af sin arbejdsindsats, men han eller hun skal ikke nødvendigvis kunne hverken tjene eller tabe penge på de stigninger eller fald i prisen på jord, som skyldes samfundsudvikling. EUs landbrugsstøtte tjener som et godt eksempel. Størstedelen heraf, udmøntes som en simpel betaling per hektar jord. En sådan støtte øger naturligvis jordens værdi ved salg, dvs. at landbrugsstøtten "kapitaliseres" i jordpriserne.

Tanker om fuld grundskyld, som er en årlig skat på al jord, indgik i udformning af tidligere jordbrugslovgivning, især i dansk landbrugs storhedstid i begyndelsen af det 20. århundrede, men de tanker er stort set gået i glemmebogen, selv blandt nutidens socialdemokrater og de radikale. I betragtning af bl.a. landbrugsgældens størrelse bør vi genoverveje de tilgrundliggende spørgsmål om ejerskab og beskatning af jord.

I det mindste burde vi etablere en statslig jordbrugerfond, som kan købe fallerede landbrugsejendomme og udstykke og forpagte dem, eksempelvis til unge landmænd, som kunne købe ejendommen af fonden, når fonden og han eller hun har set, at han eller hun magter opgaven. I modsætning til aktieselskaber og kapitalfonde behøver en statslig jordbrugerfond ikke at se sig om efter fortjeneste ved salg af et landbrug.

Hvorledes en statslig jordbrugerfond kunne se ud blev beskrevet af et Fødevareministerielt udvalg i august 2001. Udvalget beskrev også, hvorledes selve loven kunne se ud. Efter regerings skiftet i november samme år blev jordbrugerfonden imidlertid ikke til noget, heller ikke i den udformning den fik i Enhedslistens forslag til Folketingsbeslutning i 2010. De borgerlige partiers modstand byggede på mistillid til statseje, herunder statseje af jord. Det bemærkes, at i Danmark udgør statsejet jord ca. 5 % af landets areal. I kapitalens højborg, USA, er det ca. 28 %.

Vi burde også

1. forlange, at staten hurtigst muligt registrerer og offentliggør registreringer af udenlandske landmænds og selskabers opkøb af dansk landbrugsjord
2. sørge for, via EU, at det igen bliver tilladt at lade ejerskab af dansk landbrugsjord forudsætte dansk statsborgerskab
3. gennemføre en jordreform, som indebærer udstykning af store bedrifter for at understøtte småskala produktion, jf. Dalbyplanen (Frie Bønder Levende Land)
4. genindføre små landmænds "fortrinsstilling" til naboens jord, hvis naboen gerne vil sælge den. At købe tilgrænsende jord er god arrondering (arrondering betyder afrunding eller sammenlægning), mens køb hvor som helst er dårlig arrondering, fordi gårdens jordstykker kommer til at ligge langt, evt. mange kilometer, fra hinanden

Litteratur

1. Debat MMR. 2050. Der bli'r et yndigt land. Scenarier for Danmarks grønne fremtid. København: Tænk tanken Mandag Morgen og Realdania Debat, 2012.
2. Feldbæk O. Jordens ejere. In: Olsen O, editor. Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie 2002-2005.
3. Cochrane WW. Farm Prices. Myth and Reality. Minneapolis: University of Minnesota Press; 1958.
4. Larsen AG, Ellersgaard C, Bernsen M. Magteliten. Hvordan 423 danskere styrer landet: Politikens Forlag; 2015.
5. Piketty T. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge MA, London: Harvard University Press; 2014.
6. Clifforth NL. Land til salg. Hvordan EU modvirker bæredygtig landanvendelse. NOAH Friends of the Earth Denmark, 2016.
7. Rosset PM, Martinez-Torres ME. Rural social movements and agroecology: context, theory and process. Ecology and Sociology. 2012;17(3).
8. Lagi M, Bar-Yam Y, Bertrand KZ, Bar-Yam Y. The food crises: a quantitative model of food prices including speculators and ethanol conversion 2011 22 February 2012 [cited 2012 22 February 2012].
9. Nebel J, Alsing H, Andersen A, Foldschack K, Pedersen S, Poulsen IB, et al. Etablering af en Jordbrugerfond. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Direktoratet for FødevareErhverv, 2001.

Det sker i JAK Danmark (<http://www.jak.dk/aktiviteter-2/>)

Vi har ikke JAK-aktiviteter på programmet, men skriv, hvis du har en god idé til et...

© 2017 JAK Danmark